

eski sistemi zaten anayasal ve meşrû idi; idare hiçbir zaman despot olmamıştı. İşleyen bu sistemi Avrupalılar çeşitli müdahalelerle kendilerine benzetmeye çalışırken bozmuşlardı. Çare yine Osmanlı'nın aslına dönmesindeydi. Bundan dolayı Johnstone, Yeni Osmanlılar'ın lideri Mustafa Fâzıl Paşa'yı sevmemiş ve aleyhinde yazılar yazmıştır (*Diplomatic Review*, s. 160).

Johnstone, 1876 yılının başlarında Foreign Affairs Committee'nin imzaladığı bir mektubu Sultan Abdülaziz'e vermek üzere İstanbul'a geldi. Mektupta Batı'ya güvenilmemesi, dışarıdan borç alma alışkanlığının terkedilmesi ve dış müdahaleye izin verilmemesi konuları ele alınıyor, ülkenin kurtuluşunun Batı formülleri yerine Kur'an-ı Kerim'le indirilen hükümlere sarılmak suretiyle mümkün olacağı bildiriliyordu. Johnstone, İngiltere büyükelçisi Henry Elliot'tan mektubu iletebilmesi için kendisini sultana takdim etmesini istedi. Fakat elçi, mektupta ülkesinin çıkarlarına zarar verecek ifadeler bulunduğu gerekçesiyle bu isteği reddettiği gibi mektubun ve Johnstone ile aralarında geçen yazışmaların sûretlerini bir raporla birlikte Londra'ya gönderdi (Public Record Office, FO, nr. 78/2454 From Elliot to Lord Derby, nr. 56). Ancak mektup Ali Suâvi tarafından Türkçe'ye tercüme edilerek Paris'te yayımlandı. Johnstone 15 Aralık 1876'da tekrar İstanbul'a geldi ve Ali Suâvi'nin evinde kaldı. Gelişinin ertesi günü *Vakit* gazetesinde onun Osmanlı halkı için gösterdiği faaliyetlerden övgüyle söz eden bir röportaj yazısı çıktı (16 Kânun-ı evvel 1292 [28 Aralık 1876]). Bazı araştırmacılar Johnstone'un, Çırağan Vak'ası kahramanı Ali Suâvi ile aralarındaki yakın dostluktan dolayı bir İngiliz ajanı olduğunu ve İstanbul'a muhtemelen Başbakan Disraeli tarafından gönderildiğini ileri sürmekteyseler de (Seton, s. 131) belgelerden böyle bir ihtimalin bulunmadığı veya çok zayıf olduğu anlaşılmakta, onun Osmanlı devlet adamlarına ve halka, Rusya ve Batı karşısında tâviz vermemeleri uyarısında bulunmak üzere Foreign Affairs Committee tarafından gönderildiği görüşü ağırlık kazanmaktadır. Nitekim İstanbul Konferansı'na katılan delegelerden Lord Salisbury, Johnstone'u İstanbul'daki muhalif tutumundan ve konferans karşıtı faaliyetlerinden dolayı Dışişleri Bakanı Lord Derby'ye şikâyet etmiştir (Public Record Office, FO, nr. 78/2678 From Salisbury to Lord Derby, nr. 35). Öte yandan son derece zengin bir kimse olan

Johnstone'un, 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı sırasında Ruslar'a karşı kullanılmak üzere kendi bütçesinden silâh temin ettiği ve ücretlerini yine bizzat ödeyerek emekli İngiliz deniz subaylarını Osmanlı donanmasında çalıştırdığı, Büyükelçi Henry Layard'ın Dışişleri Bakanı Lord Derby'ye yazdığı bir rapordan öğrenilmektedir. Ayrıca Layard'ın raporunda Johnstone'un bütün vaktini müslümanlarla geçirdiği, İstanbul'a bir İngiliz milletvekili olarak geldiği halde kendisini ziyaret etmediği şikâyetleri de yer almaktadır (Public Record Office, FO, nr. 78/2572 From Layard to FO, nr. 523). Johnstone'un şahsî servetini Osmanlılar'ın savaşı kazanmaları için harcaması, onun bir İngiliz casusu değil bir Türk dostu olduğu görüşünün en güçlü delilidir.

BİBLİYOGRAFYA :

Public Record Office, FO, nr. 78/2454 From Elliot to Lord Derby, nr. 56; FO, nr. 78/2678 From Salisbury to Lord Derby, nr. 35; FO, nr. 78/2572 From Layard to FO, nr. 523; British Museum, MSS, nr. 39130, s. 111; H. A. M. Butler Johnstone, *The Eastern Question*, London 1875; a.mlf., *Bulgarian Horrors and the Question of the East. A Letter Addressed the Right Honourable W. E. Gladstone M.P.*, London 1876; a.mlf., *The Turks: Their Character, Manners and Institutions*, London 1876; a.mlf., "Reform in Turkey", *Diplomatic Review*, July 1876, s. 160; *Hansard's Parliamentary Debates (1862-1878)*, London 1927, tür.yer.; W. Seton, *Disraeli, Gladstone and the Eastern Question*, Edinburgh 1935, s. 131; M. Stenton, *Who's Who of British Members of Parliament*, London 1976, II, 59; Hüseyin Çelik, *Osmanlı Yanlısı İngiliz Dış İşler Komiteleri*, İstanbul 1994, s. 29-36, 243-244; Abdurrahman Âdil, "Ali Suavi'nin Efkar-ı Siyasiyesi", *Hâdisât-ı Hukûkiyye*, Teşrinisânî, İstanbul 1923, s. 167-170.



HÜSEYİN ÇELİK

JONES, Sir William

(1746-1794)

Asiatic Society of Bengal'i kuran
İngiliz şarkiyatçısı.

Londra'da doğdu. Babası Newton ve Halley gibi ünlü bilim adamlarının dostluğunu kazanmış bir matematikçi idi. İlk ve orta öğrenimini Harrow School'da yaptı ve kendi çabasıyla zorunlu dil Latince'nin dışında Fransızca, İtalyanca, Arapça, Farsça ve İbrânîce öğrendi. 1764'te burslu olarak Oxford Üniversitesi'ne girip hukuk ve şarkiyat okudu. Öğrencilik yıllarında Lord Spencer'in tek oğlu Lord Althorp'a özel öğretmenlik yapması ona büyük imkânlar sağladı. Spencer ailesiyle birlikte birçok defa ülke dışına çıktı ve bildiği dil-

lere Çince, Türkçe, Almanca, İspanyolca ve Portekizce'yi de ilâve etti.

Jones üniversiteden mezun olduğu 1768 yılında, Danimarka Kralı VII. Christian'ın İngiltere'ye gelirken beraberinde getirdiği Nâdir Şah'ın hayatını anlatan Farsça bir kitabı hükümdarın teklifi üzerine Fransızca'ya çevirdi (*Histoire de Nader Chah*, I-II, London 1770) ve arkasından yine Fransızca olarak *Traité sur la poésie orientale* adlı ilk telifini yayımladı (London 1770); kitabın sonuna Hâfız-ı Şîrâzi'nin bazı gazellerinin tercümelerini de eklemişti. Ertesi yıl yine Londra'da Fransız şarkiyatçısı Anquetil du Perron'un saldırılarına karşı Oxford bilim adamlarını savunduğu *Dissertation sur la littérature orientale* ile *Grammar of the Persian Language*'i ve bir yıl sonra da Oxford'da Asya milletlerinin şiirleri üzerine makaleler ve dillerinden şiir tercümeleri ihtiva eden *Poems, Consisting Chiefly of Translations from the Asiatic Languages* adlı çalışmasını çıkardı. Bu yayının arkasından Royal Society'ye, 1773 baharında da Literary Club'a üye seçildi. Arap, Fars ve Türk şiiri üzerine genel bir araştırma mahiyetindeki Latince *Poeseos Asiaticae commentariorum libri sex*'i neşrettiğinde (London 1774) artık bir şarkiyatçı olarak kendini kabul ettirmiş bulunuyordu.

Şarkiyatçılığın şöhret kazandırmakla beraber geçim sağlamadığını farkederek Jones hukukçuluk yanını değerlendirmeye karar verdi. 1774'te Middle Temple barosuna alındı; 1776'da da iflâs komisyonu üyesi oldu ve yayın çalışmalarını yeni mesleğine yöneltti ve *Speeches of Isaeus in Causes Concerning the Law of Succession to Property at Athens* (London 1778), *An Inquiry into the Legal Mode of Suppressing Riots* (London 1780), *Essay on the Law of Beilments* (London 1781) adlı eserlerini kaleme aldı. İngiltere'de ve özellikle Amerika'da büyük bir başarı kazanan son kitabını yayımlamasının ardından Literary Club'ın başkanlığına seçildi, o sıralarda politika ile de ilgilendi. Fakat kısa sürede bundan vazgeçip çalışmalarına döndü ve ilk önce Şâfiî mezhebinin miras hukuku kitabı olan İbnü'l-Mütefennine'nin *er-Rahbiyye* adıyla meşhur eseri *Buğyetü'l-bâhiş 'an cümeli'l-mevâriş*'ini manzum tercüme halinde neşretti (London 1782); ertesi yıl da muallaka şairlerinin yedi şiirini tercüme ederek hazırladığı *The Mualakat*'ı orijinalleriyle birlikte piyasaya çıkardı (London 1783).

1783'te "sir" unvanı verilen Jones, ısırarlı talepleri üzerine Fort William (Kalküta) yüksek mahkemesine hâkim tayin edilerek Hindistan'a gönderildi. Jones'un resmî görevinin dışında yaptığı ilk iş, Asiatic Society of Bengal adını verdiği şarkiyat cemiyetini ve arkasından *Asiatic Researches* adlı yayın organını kurmak oldu. Onun, cemiyetin kuruluş yıl dönümlerinde on bir yıl boyunca başkan olarak yaptığı konuşmalar ve bu cemiyetin Asya araştırmalarına olan katkıları özellikle Hint dili, edebiyatı ve felsefesi anlamında bir dönüm noktası teşkil eder. Jones, Sanskritçe öğrenerek bu dil üzerine araştırmalar yapan ilk bilim adamıdır. Cemiyetin üçüncü yıl dönümü konuşmasında (1786), Sanskritçe'nin Farsça ve Avrupa dilleriyle benzerlikleri üzerinde durarak sonradan Hint-Avrupa ailesi adı verilen bu dillerin akrabalığı teorisini de ortaya atmıştır. Ayrıca Hint tarihi, müziği ve satrancını inceledi; Hindistan'daki bitki örtüsü üzerine de önemli bir çalışma yaptı. Öyle ki botanikçiler tarafından Hint mitolojisi ve şiirinin meşhur "asoka" ağacına onun anısına "Jonesia asoka" adı verildi. Bu arada Hâtîff'nin *Leylâ vü Mecnûn*'unu (*Laila Majnun*, Calcutta 1788), Beydebâ'nın *Kelîle ve Dimne*'sini (*Hito-padesa*, Calcutta 1789) ve Sanskritçe kutsal metin Vedalar'dan bazı bölümleri tercüme ederek yayımladı. Daha sonra da Kâlidâsa'nın ünlü dramı *Sakuntala*'yı (Calcutta 1789; London 1790), Secâvendî'nin *el-Ferâ'izü's-Sirâciyye*'sinin tercüme ve şerhini (Calcutta 1792), Kâlidâsa'nın *Ritusamhara*'sının aslını (Calcutta 1792; dünyada Sanskritçe yayımlanmış ilk eserdir) ve *Dissertations and Miscellaneous Pieces Relating to the History and Antiquities* (London 1792), *Institutes of Hindu Law or Ordinances of Menu* (Calcutta 1794) adlı eserlerini neşretti.

Dünyaca ünlü bir şarkiyatçı, hukukçu, şair ve on üç dile vâkıf bir dil bilimci olan Jones, 27 Nisan 1794'te henüz kırk sekiz yaşında iken Kalküta'da öldü ve orada gömüldü. Hindistan genel valilerinin ve üst düzey bürokratlarının dostluğunu kazanan Jones'u yerli halk da çok seviyor ve "Selim" lakabıyla tanıyordu. Ölümünden sonra Londra'daki Saint Paul Katedrali ile Oxford Üniversitesi Kilisesi'nde adına anıt yapıldı. Lord Teignmouth tarafından bütün eserleri, hâtıratı ve mektupları yayımlandı (*Memoirs of the Life, Writings and Correspondence of Sir William Jones*, London 1799-1804); Kalküta (1800) ve Londra'da (1810) şiirleri basıldı.

BİBLİYOGRAFYA :

- A. J. Arberry, *Asiatic Jones*, London 1946; a.mlf., *Oriental Essays*, London 1960, s. 48-86; J. E. van Lohuizen - De Leeuw, "Sir William Jones", *Orientalia Neerlandica*, Leiden 1948, s. 288-297; J. Fück, *Die Arabischen Studien in Europa*, Leipzig 1955, s. 129-135; H. M. S., "Jones, Sir William", *The Dictionary of National Biography* (ed. L. Stephen - S. Lee), Oxford 1960, X, 1062-1065; Ebû'l-Kâsım-ı Şehâb, *Ferheng-i Hâversînâsân*, Tahran 1352 hş., s. 197-202; G. H. Cannon, *Sir William Jones: A Bibliography of Primary and Secondary Sources*, Amsterdam 1979; a.mlf., "The Indian Affairs of Sir William Jones", *As. Af.*, X (1979), s. 27-41; Abdurrahman Bedevî, *Mevsû'atü'l-müsteşrikin*, Beyrut 1984, s. 129-131; A. S. Tritton, "The Student of Arabic", *BSOAS*, XI (1946), s. 695-698; V. de Sola Pinto, "Sir William Jones and English Literature", a.e., s. 686-694; S. G. Vesey - Fitz Gerald, "Sir William Jones, the Jurist", a.e., s. 814; John J. Godfrey, "Sir William Jones and Pere Coeurdoux: a Philological Footnote", *JAOS*, LXXXVII (1967), s. 57-59; Alan Jones, "The English and Arabic: 1: Sir William Jones and His Predecessors", *JC*, LXXI/3 (1997), s. 1-17.



KEMAL KAHRAMAN

JOURNAL ASIATIQUE

Fransız şarkiyat dergisi.

1822 yılında Paris'te Antoine Isaac Silvestre de Sacy, Jean - Pierre Abel - Rémusant, Jean - Louis ve Eugène Burnouf, François ve Emile Littré, Daniel Kieffer, Claude Fauriel, Alexander von Humboldt ve Pierre - Amédée Jaubert gibi edebiyatçı ve ilim adamları tarafından Fransız şarkiyat cemiyeti Société Asiatique ile birlikte onun yayın organı olarak kuruldu. Yaklaşık iki asırdan beri Société Asiatique'in yaptırdığı arkeolojik kazılar dahil her türlü bilimsel araştırmanın sonuçlarını ve bilim adamlarının Asya kültürlerine dair makalelerini yayımlamakta olan dergi Doğu dilleri ve medeniyetleri alanlarına büyük katkıda bulundu. Ayrıca Asya kıtasındaki toplumlara ve kültürlerine ait yazmaların temin etmek, kopyalayarak ikinci nüshalarını çıkarmak, tercümelerini yapmak ve basımlarını gerçekleştirmek suretiyle misyoner, diplomat ve ilim adamlarına kıymetli dokümantasyon sağladı.

Société Asiatique'i kuran ve dergiyi çıkaranların ortak özellikleri Asya'nın tarihine, sanatına, edebiyatına, coğrafyasına, dillerine ve daha birçok alana büyük ilgi duymalarıdır. Ancak bu kişiler kısa zamanda birbirleriyle anlaşamaz hale geldiler ve aralarında karşıt iki grup oluştu. 1822'de kurucu başkan olan Silvestre de

Sacy 1829'da görevinden istifa etti. Yerine Jean - Pierre Abel - Rémusant seçildi. 15 Nisan 1829'da başış ve yardım kabul etme hakkı tanınan cemiyet, özellikle Londra'daki Royal Asiatic Society başta olmak üzere yurt dışındaki benzer faaliyet gösteren kuruluşlarla temasa geçti. İlk iki başkandan sonra cemiyetin yönetimini Ernest Renan (1884-1892), Barbier de Meynard (1892-1908), Paul Pelliot (1935-1945), Jacques Bacot (1946-1951) ve Claude Cahen (1975-1987) gibi ilim adamları yürüttü. Halen cemiyetin başkanlığını Daniel Gimaret, derginin redaktörlüğünü De Christina Scerrer-Schaub yapmaktadır.

Journal Asiatique'in basımı ilk önce Dondey-Dupré basımevinde gerçekleştirildi ve 1822-1845 yılları arasında on iki forma ve tek cilt halinde her sayısı 200 nüsha olarak basıldı. 1846'dan itibaren sırasıyla Benjamin Duprat (1846-1867), Ad. Labitte (1867-1870), Ernest Leroux (1870-1917) ve Paul Geuthner (1917-1954) yayınevleri tarafından neşredildi. 1982'ye kadar Paul Geuthner yayıneviyle birlikte cemiyetin kendi matbaasında, o tarihten sonra da Centre National de la Recherche Scientifique'in yardımıyla yalnız kendi matbaasında basılmaktadır. Dergi, çıkmaya başladığı tarihten günümüze kadar kısmî bazı değişikliklere uğramasına rağmen aslı özelliklerini korumuştur. 1822-1827 arası ilk serisinde her ay yayımlanan formalar yılda bir defa ciltlenerek toplam altı sayı çıkarıldı ve 1828'den sonra *Nouveau Journal Asiatique* adını taşıyan ikinci serisinde on altı sayı, 1836'dan itibaren tekrar orijinal adıyla çıkan üçüncü serisinde on dört sayı yer aldı. 1922 yılına kadar her on yılda yayımlanan yirmi sayı müstakil bir seri kabul edildi ve böylece toplam on iki seri tamamlandı. Her seri kendi içinde I'den XX'ye kadar numaralandırılıyordu. 1923'ten itibaren seri şeklinde tasnif kaldırılarak 1822'deki ilk sayısından itibaren bütün sayıları hesap edildi ve yeni çıkan sayıya 202 sıra numarası verildi. 1947'den itibaren üç ayda bir, 1981'den itibaren altı ayda bir yayımlanan derginin halen 288/1. sayısı çıkmış bulunmaktadır. Derginin başlangıçtan 234. sayısına (1943-1945) kadar içerdiği bütün yazılar araştırma yazıları ve tercüme, edebî tenkitler, bibliyografik notlar, ölüm haberleri ve Société Asiatique'in yıllık raporu gibi bölümlere ayrılıyordu. Bu tarihten itibaren yazılar arasında tasnif usulü kaldırıldı. Yıllık faaliyetlerin değerlendirildiği